

DE ONVERMINDERDE ACTUALITEITSWAARDE VAN DE DISCUSSIE OVER DE DOODSTRAF

N.a.v. het emeritaat van Prof. Dr. M. STORME

Prof. Dr. M. STORME gaat, na een academisch en maatschappelijk rijk gevulde carrière, op emeritaat. De redactie van *Panopticon* wil zich graag aansluiten bij het huldebetoon dat onze eminente collega te beurt valt naar aanleiding van zijn afscheid van de academische wereld. Naar een onderwerp, via hetwelk wij onze waardering konden uitdrukken, moest niet lang gezocht worden. Ook op het door dit tijdschrift behandelde domein heeft M. STORME zijn verdiensten. Op 16 maart 1978 diende C.V.P. senator Marcel STORME samen met enkele collegae senatoren een wetsvoorstel in tot afschaffing van de doodstraf. Hij heeft daarbij een duidelijke stelling ingenomen in de discussie die het strafrechtsdenken reeds meer dan tweehonderd jaar belast. Uit de memorie van toelichting kunnen we de drijfveren afleiden die hem ertoe geleid hebben zijn wetsvoorstel in te dienen. We lezen er: 'In een rechtsstaat moet het mogelijk zijn de doodstraf uit de codex te schrappen, omdat de doodstraf uiteindelijk symbolisch of daadwerkelijk de uitdrukking is van het gevoel van weerwraak. Het behoud van de doodstraf schept de paradoxale situatie dat de Staat het leven beschermt door enkelingen tot de doodstraf te veroordelen. Door aldus te handelen geeft de Staat zelf het voorbeeld van een "geciviliiseerd" geweld'.

Het wetsvoorstel STORME was niet de enige poging om de doodstraf uit het Belgisch Strafwetboek te lichten. Zo was ook de Koninklijke Commissaris LEGROS in zijn Voorontwerp van Strafwetboek voorstander van de afschaffing van de doodstraf. De Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek was dan weer duidelijk verdeeld over de kwestie. Nadien werden o.m. in 1988 zowel in de Kamer (SIMONS-VOGELS) als in de Senaat (ERDMAN) nog wetsvoorstellen ingediend tot afschaffing van de doodstraf. Het laatste wetsontwerp, reeds in 1991 ingediend door Minister van Justitie WATHELET, is recentelijk – vlak voor de ontbinding van het parlement – nog voorwerp geweest van soms heftige besprekingen maar heeft op zijn beurt de eindmeet niet gehaald. Het verschil tussen dit laatste wetsontwerp en de vorige is echter, zoals bekend, dat het niet voorziet in de afschaffing tout court van de doodstraf maar dat er in een soort alternatief voorzien wordt, vergelijkbaar met het Franse systeem van de beveiligingsperiode en met name de mogelijkheid tot het uitspreken van een buitengewone levenslange straf waarbij een periode wordt opgelegd gedurende dewelke geen voorwaardelijke invrijheidstelling zou kunnen plaatsvinden. Tot zover de stand van zaken m.b.t. dit op zijn minst netelig probleem.

In haar meer dan voortreffelijke status questionis van de politieke discussie over de afschaffing van de doodstraf (*Panopticon*, 1995, nr. 4), waarbij zij trouwens het wetsontwerp WATHELET aan een zeer ernstige kritiek onderwerpt voornamelijk op het vlak van de invoering van de beveiligingsperiode, eindigt Hilde TUBEX met

een persoonlijke bedenking: 'Het is beschamend dat in een land als België, waar een zekere graad van civilisatie verondersteld wordt, de doodstraf nog steeds in het wetboek staat. Er is, ons inziens, slechts één aanvaardbaar alternatief nl. de onvoorwaardelijke afschaffing van de doodstraf die niet meer past in deze tijdsgeest en in deze samenleving'.

Het is opvallend om vast te stellen dat de argumenten pro en contra de afschaffing van de doodstraf sedert BECCARIA eigenlijk geen wijzigingen hebben ondergaan. Reeds in 1764 hanteerde BECCARIA onder meer een ethisch criterium om de doodstraf af te wijzen. Meer specifiek haalde hij de contradictie aan in een strafrechtssysteem dat enerzijds het menselijk leven als één der meest fundamentele waarden beschermt en anderzijds de daders van dergelijke misdrijven op eenzelfde wijze sanctioneert. Bovendien – zo stelt hij – is de doodstraf niet te verantwoorden in het sociaal contractdenken. Het is in dat verband namelijk ondenkbaar dat de burgers elkaar het recht geven om het leven van een ander te vernietigen. Ook de meer actuele voorstanders van de afschaffing van de doodstraf hebben het moeilijk met het cultiveren van het talio beginsel in een rechtsstaat en wijzen op het fundamenteel onmenselijk karakter van de doodstraf. De argumentatie die senator STORME ontwikkelde in 1978 in de memorie van toelichting bij zijn wetsvoorstel volgt een grotendeels gelijklopende redenering, zoals hoger aangegeven. Ook de voorstanders van het behoud van de doodstraf kunnen de morele geladenheid van hun argumentatie veelal niet verbergen. Men verwijst zelfs zonder veel schroom naar het 'oog om oog, tand om tand' beginsel dat zou toelaten iemand die zelf een ander gedood heeft op zijn beurt van het leven te beroven, weliswaar na een gerechtelijke procedure en onder staatscontrole.

Inmiddels tekenen zich, ook op internationaal vlak, wel wat tendensen af. Terwijl de doodstraf anno 1995 in de meeste Westeuropese landen is afgeschaft (behalve soms voor sommige militaire misdrijven), lijkt het voor de Belgische wetgever blijkbaar bijzonder moeilijk om de definitieve stap te zetten. Niet alleen is ze nog steeds niet geschrapt voor een aantal 'klassieke' zeer zware misdrijven uit het Strafwetboek van 1867 (o.m. (roof)moord, oudermoord, vergiftiging) maar werd ze zelf nog aan het arsenaal van de strafrechter toegevoegd in meer recente wetgevingen (zie o.m. nog de Wet van 2 juli 1975 ter invoering van art. 347bis i.v.m. de gijzeling). Dat de doodstraf – die door de Hoven van Assisen trouwens nog geregeld wordt uitgesproken – in de praktijk niet wordt uitgevoerd omdat ze middels een (op verzoek van het openbaar ministerie dat ze eerst gevorderd heeft!) genadebesluit wordt omgezet in levenslange dwangarbeid doet niets af van het principiële probleem. Inmiddels echter hebben het Zesde Aanvullend Protocol bij het E.V.R.M., dat reeds dateert van 28 april 1983 en het Tweede Aanvullend Protocol bij het BUPO van 15 december 1989 de doodstraf afgeschaft. België heeft deze Protocollen weliswaar wel ondertekend maar nog niet geratificeerd, uiteraard omdat ze daarvoor eerst het eigen Strafwetboek zal moeten aanpassen. In dit verband is het vermeldenswaard dat de Vlaamse Raad op 5 april 1995 een decreet heeft aangenomen waarbij het Zesde Aanvullend Protocol bij het E.V.R.M. werd goedgekeurd. In het licht van de grondwettelijk vastgelegde bevoegdheidsverdeling tussen de gemeenschappen en het federaal niveau, is deze wetgevende daad van de Vlaamse Raad veeleer symbolisch te noemen, maar het politiek signaal is op zich betekenisvol.

Uit de lectuur van de parlementaire stukken rond de diverse wetgevende initiatieven blijkt hoezeer de discussie over de doodstraf hoe dan ook een moreel geladen debat blijft. Het viel ons in dat verband op dat ook de academicus en praktijkjurist Marcel STORME in zijn wetsvoorstel weinig of geen strafrechtspolitieke argumenten heeft ingebracht en het debat tot een morele stellingname beperkte. De slotzin van de memorie van toelichting bij zijn wetsvoorstel spreekt voor zich. 'Midden een wereld, die het menselijk leven bedreigt door abortus, euthanasie, geweld, oorlog en marteling, moet de wetgever opkomen voor de onvoorwaardelijke eerbied voor het menselijk leven, omdat elk menselijk leven hoe dan ook uniek en onvervangbaar is. Dit kan niet beter geschieden dan door de doodstraf uit het Belgisch strafrecht te schrappen.' Met al het respect dat deze duidelijk filosofische stellingname verdient, zal het o.i. in de toekomst nodig zijn in het politieke debat verder te gaan dan deze ethische dimensie. In het verleden en ook tijdens de meest recente discussie is o.i. gebleken dat vooral op emoties of op ethische maatstaven gesteunde redeneringen in veel gevallen het debat eerder bemoeilijken dan vooruithelpen.

Het ogenblik lijkt dan ook gekomen om in de (hopelijk nabije) toekomst crimineel-politieke overwegingen te laten steunen op wetenschappelijk ondersteunde argumentaties en b.v. ook op de internationale context waarin het strafrechtsgedeven zich afspeelt. Zo is o.m. het 'preventieve' afschrikwekkend karakter van de doodstraf – argument dat door de voorstanders van de doodstraf nogal eens wordt gehanteerd – tot op heden nooit door wetenschappelijk onderzoek hard gemaakt. Criminele statistieken uit landen waar de doodstraf werd afgeschaft tonen geen stijging van de misdrijven waarvoor voorheen de doodstraf voorzien was. Waarbij men trouwens niet mag vergeten dat de samenleving ook op een andere manier tegen 'gevaarlijk' geachte misdadigers kan beschermd worden dan door ze koudweg te elimineren, waarbij het dan weer – zoals H. TUBEX overtuigend aantoonde – een bijzonder gevaarlijke evolutie zou zijn de mogelijkheden tot vervroegde invrijheidstelling van langgestraften aan banden te leggen. Wordt het, en dat is een discussie op een ander vlak, geen hoog tijd om ook de hinder die België blijft ondervinden in het kader van de internationale samenwerking in strafzaken (meer specifiek de weigering tot uitlevering) op te heffen? Is het in dit verband niet op zijn minst merkwaardig vast te stellen dat de Belgische Uitleveringswet van 1874, nochtans gewijzigd in 1985, nog steeds voorziet dat wanneer het strafbaar feit waarvoor in België de uitlevering gevraagd wordt in de verzoekende staat strafbaar is met de doodstraf, de Belgische regering de uitlevering slechts toestaat indien de verzoekende staat uitdrukkelijke zekerheden geeft dat de doodstraf niet zal uitgevoerd worden enerzijds, terwijl België één van de staten is die zelf telkens opnieuw die geruststelling zal moeten waarmaken wanneer zij zelf om een uitlevering verzoekt anderzijds.

O.m. deze crimineel-politieke overwegingen – die enige sereniteit vereisen – werden en dreigen te veel naar de achtergrond te worden verdrongen door de emotionele sfeer waarin het debat werd en wordt gevoerd. Nochtans zijn deze elementen in de discussie niet te verwaarlozen. Het goed functioneren van de strafrechtsbedeling hangt van veel meer af dan enkel de consensus over de consequentie van de strafrechtsbepalingen met morele grondslagen. Het valt op dat de crimineel politieke elementen vaak slechts marginaal aanwezig zijn in het politieke debat. Hopelijk zal het dispuut over de opportuniteit van het invoeren van een beveiligings-

periode en over het loskoppelen van straftoemeting en strafuitvoering – discussiepunten die binnenkort vermoedelijk opnieuw op de politieke agenda zullen verschijnen – het parlementair debat in die richting duwen. Het is en blijft alleszins een verdienste van collega M. STORME dat hij zijn gezaghebbende stem in dit belangrijke debat heeft laten klinken.

Br. DE RUYVER
Fr. HUTSEBAUT
24 augustus 1995